

Otok Pag

// Davorin Tome

Površina: 305 km²
Dolžina obale: 302 km
Najvišja točka: Sveti Vid (348 m)
Število prebivalcev: okoli 8.000
Št. vrst ptic: prek 200
Št. ornitoloških rezervatov: 3
Gospodarstvo: turizem, ovčarstvo, oljkarstvo

Nekaj zanimivih vrst ptic:

- pritlikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*), ker na otoku ne gnezdi, a zadnjih nekaj poletij redno zahaja v sladkovodna močvirja,
- veliki škurh (*Numenius arquata*), ker je prav nenavadna podoba, ko ga opazuješ na kamniti ograji,
- kotorna (*Alectoris graeca*), ker jih je več kot fazanov,
- rjavoglavi srakoper (*Lanius senator*), črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*) in travniški vrabec (*Passer hispaniolensis*), ker jih v Sloveniji ne vidiš, če nisi ravno ornitopustolovec,
- čebelar (*Merops apiaster*), ker jih je ravno toliko, da se jih lahko nagledaš do mile volje,
- rumenonogi galeb (*Larus michahellis*), ker je pogost in je simbol obmorskih mest.

Zanimive živali:

- človek, ker porabi svoj dopust zato, da se iz vročine poletnega velemestnega vrveža na celini zateče v naročje dalmatinskih turističnih kapacitet, kjer sta vročina in vrvež še večja,
- ovce, svetovno znane paške ovce, ker jih je vedno manj, saj turistične potrebe presegajo zmožnosti gojenja na tradicionalen način - pašo na območjih z aromatičnimi zelišči med kamni. Vedno več pa je razvajenih, celinskih ovc, ki preživijo le ob sveži travi ali senu. Temu primeren okus imata potem »paška jagnjatina in paški sir«.

Zanimivi ekosistemi:

- morska obala, ker jo vidiš, kamor koli se obrneš, saj je Pag pač otok,
- močvirja, morska in sladkovodna, ker so močan magnet za ptice na tem suhem otoku,
- gozdovi črnike, črnega bora, nasadi oljk, ker so eni redkih organizmov, ki se v poletni pripeki ne hladijo v morju ali ob njem,
- kamnišča, ker vedno, kadar si na njih, ne moreš razumeti, kako tam sploh kaj preživi.

Otok Pag je peti največji hrvaški otok, leži pod vrhovi Velebita nekje na prehodu med Kvarnerjem in Dalmacijo. Je precej daljši kot širši. Osmim tisočem prebivalcev otoka moramo poleti prišteti še štirikrat toliko turistov. Ti sicer niso stalni prebivalci, otoku pa vendarle dajejo močan pečat – kakor da bi na tistih borih nekaj sto kvadratnih kilometrov kopnega za tri mesece prestavil celotno mesto velikosti Domžal. K sreči (ali morda za koga na žalost) pa se vsa ta dodatna količina ljudi nagnete le na nekaj kilometrih obale, ki je za kopalce dostopna. Vse drugo je še vedno precej težko dostopna paška »terra mystica«, zanimiva tudi zaradi ptic.

Podoba eksotike v deželi si ljudje predstavljamo različno. Malo je odvisno od tega, od kod prihajamo, malo od naših navad in precej od tega, kaj od kraja, kamor gremo, pričakujemo. Za povprečnega Slovenca so eksotični kraji tisti, ki so daleč od domovine, kjer živijo nevarne velike živali, kot so levi, sloni ali tigri, kjer goli domorodci živijo v kolibah, zgrajenih iz bambusa, in kjer so kokosove palme nadležen plevel. Pag potemtakem za povprečnega Slovenca ni eksotičen otok. V istem dnevu se lahko pripeljemo do njega in nazaj domov, najbolj nevarne živali so škorpijoni, ki pa so zelo majhni in po piku primerljivi komarjem, domorodci so stalno oblečeni in živijo v zidanih, večnadstropnih hišah (v nasprotju z njimi goli po otoku skačejo turisti), z dreves, ki jih je kot plevela, si lahko odtrgaš olive, ki pa sveže niso prav nič okusne. Le redki pridejo na otok s pričakovanji eksotike, ki jim jih otok lahko izpolni. Težke, skoraj puščavske življenjske razmere za rastline in živali na kamniščih so gotovo med njimi. Doživite jih kjerkoli na severni strani otoka pa tudi drugod. Povsem zadovoljen bo tudi tisti, ki pride na Pag iskat eksotiko sredozemskih močvirij. Tri med njimi so ornitološki rezervati, to so Malo, Veliko in Kolansko blato. Prva ležita bolj na jugu, tretji na sredini otoka.

Od kamnišča do močvirja

Že takoj, ko zapustiš trajekt, ki povezuje kopno z otokom, se znajdeš sredi pokrajine, še najbolj podobni površini Lune. Samo kamni in skale, kamor koli se ozreš. Pa vendar je pokrajina živa. Sredi najbolj nemogočih površin za preživetje med kamni zraste kakšen žajbelj, mleček ali osat, najdeš tudi tako občutljivo vrsto živali, kakršna je zelena

krastača (*Bufo viridis*). Vročino dneva preživi v kamnitih razpokah, ponoči pripleza na površino in išče hrano. Kako in kje se razmnožuje, ne vem. Zelo redki bori rastejo tu že bolj po čudežu. So nizki in počesani v smeri burje. Biotska pestrost na kamnišču je sicer majhna, a zelo pomembna. Sestavljena je iz samih pionirskih vrst, ki so edine, ki lahko začnejo s postopno preobrazbo skalnate pokrajine nazaj v gozd, kakor je bilo tu pred davnimi časi.

Tudi pri pticah ne smemo pričakovati velikega števila vrst ali osebkov. Tu in tam kakšna šmarnica (*Phoenicurus ochrurus*), kupčar (*Oenanthe oenanthe*), družina kotorn (*Alectoris graeca*). Nekje na strmi kamniti obali pri kraju Metajna menda gnezdi par beloglavih jastrebov (*Gyps fulvus*). Izjemoma je ptic na kamnišču tudi več. Le enkrat doslej, po močni in dolgotrajni burji (na koledarju so bili jesenski meseci, takrat je burja tam pogosta), je med kamnitimi razpokami na tleh za hrano stikala vsaj stoglava jata rumenoglavih kraljičkov (*Regulus regulus*). Si predstavljate, v pokrajini brez dreves, grmovja ali celo trave!

Postopoma proti notranjosti otoka, kjer je vpliv burje manjši, sredi kamnišča že opaziš kak grm, ob kamniti ograji uspeva kakšna robida, poženejo prvi šopi trave, sestoji brnistre, trstike, bambusa, na najbolj ugodnih mestih ljudje uredijo vrtove. V zavetrnih legah so se v tisočletjih nabrale velike količine finega, rdečega peska. Na robu se ta pesek kruši in ustvarja strme peščene stene, primerne za čebelarje (*Merops apiaster*) in njihova gnezda. Tam, kjer so stene nizke, so nizko tudi gnezda, na dosegu roke ali še nižje. Stare čebelarjeve luknje včasih zasedejo druge ptice, tudi travniški vrabci (*Passer hispaniolensis*), ki jih tam res ne bi pričakoval.

1: Paške ovce

2: Paške olive

3: Kamniti zidovi

4: Po burji počesan bor

5: Koncentracija turistov

6: Kolansko blato

7: Pag leži tik ob Velebitu, med poseljenimi hrvaškimi otoki je najbolj kamnit.

Vse foto: Davorin Tome

8

9

10

11

8: Kotorna
(*Alectoris graeca*)

9: Travnški
vrabec (*Passer
hispaniolensis*)

10: Čebelar
(*Merops apiaster*)

11: Rumenonogi
galeb (*Larus
michahellis*)

Vse foto: Davorin
Tome

Ker je tu bistveno več hrane kot na kamnišču, tako rastlinske kakor tudi živalske, je tudi ptic več: čopasti škrjanci (*Galerida cristata*) so klasika poleti ali pozimi, Slovencem se nam še posebej dobro zdi, če opazimo črnoglavega strnada (*Emberiza melanocephala*) ali rjavoglavega srakoperja (*Lanius senator*) pa tudi vse tri pri nas redke penice, taščično (*Sylvia cantillans*), žametno (*S. melanocephala*) in svetlooko (*S. hortensis*). Sicer pa niso redke tudi smrdokavre (*Upupa epops*), kobilarji (*Oriolus oriolus*), puščavci (*Monticola solitarius*), veliki strnadi (*Miliaria calandra*). No, slednji so kar pogosti.

In potem so tu še močvirja, od preprostih par kvadratnih metrov velikih kalov do največjega, Veliškega blata med mestoma Poveljana in Dinjška; od sladkovodnih in somornih, v katerih živijo tudi jegulje (*Anguilla anguilla*) in močvirske sklednice (*Emys orbicularis*), do morskih na sami obali. Poleg vode so za paška močvirja značilni tudi travniki in obsežna trstišča. Travniki so poplavljeni le ob močnejšem deževju. Na njih se zadnje čase prek celega leta pasejo ovce, med katere se, predvsem pozimi, pomešajo veliki škurhi (*Numenius arquata*) in pribe (*Vanellus vanellus*). V času selitve se jim pridružijo še druge vrste. Z nekaj sreče lahko opazuješ jate zlatih prosenk (*Pluvialis apricaria*), togotnikov (*Philomachus pugnax*), šest vrst martincev, štiri vrste čapelj, bolj poredko tudi žerjave pa seveda številne pevke. Poleti se na travnikih zadržujejo rumenonogi galebi (*Larus michahellis*) in škorci (*Sturnus vulgaris*), ponoči pa z baterijo na kolovozu lahko presenetiš čuka (*Athene noctua*) in podhujko (*Caprimulgus europaeus*).

Kolansko blato

Marko Radmilovič, kolumnist na radiu Val 202, vsak teden na satiričen način biča politične dogodke, ki so se zgodili v Sloveniji. Njegove oddaje so najavljene z naslovom »Sedim v močvirju in razmišljam«. Avtor verjetno nikoli ni zares sedel v močvirju, sicer bi vedel, da se tam dogaja toliko drugega, da na politiko ali gospodarstvo ne utegneš niti pomisliti, kaj šele, da bi o teh temah razmišljal. In če zdržiš povsem prihuljen v dobro zamaskirani preži v močvirju ves dan, dva ali celo teden, od zgodb, ki se v tem času zvrstijo pred tabo, pozabiš celo to, kdo je tvoj predsednik. Saj ne, da bi se na Pagu dogajalo kaj več ali kaj bolj pretresljivega kot v kakšnem drugem močvirju. Gre zgolj za to, da si lahko takrat, ko si tam na dopustu, vzameš čas, da vse to tudi opaziš.

Kreheljci (*Anas crecca*) so najbolj pogoste rase, še posebej v pognedritvenem času. Nabere se jih po sto, morda še kaj več. Ne izjemno veliko torej, so pa zelo previdne. Večino časa se prehranjujejo na odprti vodi. Ko pride čas počitka, na obalo najprej pošljejo izvidnico. To je kritičen trenutek. Če se izvidniku zdi kaj sumljivo, za kar je včasih dovolj, da dobro zamaskiran opazovalec v bližini le preveč globoko diha, se vrne v jato, ki potem odplava naprej. Če je z varnostnimi razmerami zadovoljen, se mu na obali pridružijo vsi preostali člani jate. Takole v skupini so potem na nevarnost bistveno manj pozorni, občutek imam, da bi si takrat lahko zapel tudi pesem, pa jih ne bi odgnal.

Mali ponirki (*Tachybaptus ruficollis*) niso nikakršna redkost, ne pri nas v Sloveniji ne na Kolanskem blatcu. A videti ponirka na kopnem je nekaj, kar vidiš le v primeru, če ob vodi vztrajaš od jutra do popoldneva. Ko pripeka sonce, se prav nerodno, kakor kakšni pingvini, skobacajo na

12

13

14

kamne. Tu si potem čistijo perje, ga mažejo z maščobo iz trtične žleze, ali pa le počivajo. Predstava, ki jo uprizorijo jeseni, je za opazovalca še bolj nenavadna. Kačje pastirje, ki v tem času letajo v parih nizko nad vodno gladino, lovijo kar v zraku. Približajo se jim pod vodno gladino, nato pa se v ne tako nizkem skoku poženejo za njimi. Prav spretni pri tem niso. Pozna se, da večino časa lovijo ličinke kačjih pastirjev, ki živijo pod vodo. Tu in tam pa kakšnega le ujamejo tudi v zraku.

Martincev je v močvirju veliko, največ je malih (*Actitis hypoleucos*), pikastih (*Tringa ochropus*) in močvirskih (*T. glareola*), pridejo tudi zelenonogi (*T. nebularia*), rdečenogi (*T. totanus*) in črni (*T. erythropus*). Katerih je več, je malo odvisno tudi od sezone. Včasih opaziš tudi kakšnega bolj redkega prodnika. Če si dobro skrit in potrpežljiv, si lahko do mile volje ogledaš vse njihove telesne značilnosti, po katerih se ločijo med sabo. Pri tem daljnogleda ne potrebuješ, saj ti paradirajo tik pred nosom. Takoj opaziš razlike v velikosti posameznih delov, razlike v barvnih vzorcih na perju, vrste lahko natančno primerjaš tudi po telesni velikosti, saj se pojavljajo v mešanih jatah (glej naslovnico). Narava vztrajnost opazovalca vedno nagradi z novo zgodbo. No ja, če že ne s povsem novo, še nepoznano, v zgodbi vsaj najdeš kakšne nove podrobnosti, ki jih prej še nisi opazil. Na Kolanskem blatu sem tako prvič opazoval čebelarje, ki so se napajali kakor lastovke kar med letom. Spoznal sem, da prav vse vrste ptic izmetavajo izbljuvke, v katerih so neprebavljeni ostanki hrane. Sekundo ali dve se tresejo z vsem telesom, takoj zatem skozi kljun prileti kupček hitina ali lusk in kosti. Verjetno si ne bom znal nikoli pojasniti, zakaj so liske (*Fulca atra*), tu sicer pogosta in stalna vrsta, iz trstiča na sredini jezera prišle do kamnite

obale le enkrat v petih letih poletnih opazovanj, a takrat v velikem številu. Opazil sem, da je vodomcu (*Alcedo atthis*) prav vseeno, ali bo za ribami oprezal z veje ali s kamna, in da znajo rdečenogi martinci tudi prav zares plavati.

Ekstotika, ki jo na Pagu išče večina obiskovalcev – k sreči!

V prispevku še zdaleč nisem omenil vseh pogostih in tudi ne vseh redkih ptic. Pa vendar naj zaključim s paško ekstotiko, ki ni povezana ne s pticami, kamniščem ali mokrišči, niti z levi, sloni ali golimi domorodci, pa je vendar glavni magnet za obiskovalce. To je življenje v soju raznobarnih luči in hrupnih ritmov muzike, ki jih okajen pogled razmaže v »mavr'co velban«. Poletnih zabav je nepredstavljivo veliko, tako na kopnem kot tudi na morju, v restavracijah kot tudi na prostem, podnevi in predvsem ponoči. Gotovo ima vsa ta dekadenca poseben vpliv na otoško okolje in njegovo naravo. Po drugi strani pa sem prav vesel, da vsi ti ljudje na Pag ne pridejo z željo po ekstotiki, ki jo po otoku iščem sam. V tem primeru bi se nemir in vznemirjanje, ki sta sedaj omejena na nekaj bolj obljudenih krajev, zavlekla v vsak koticček pokrajine, ne glede na to, kako obzirni bi bili obiskovalci. Takrat bi narava na otoku res izgubila velik del svojega čara. ●

12: Rjava čaplja (*Ardea purpurea*)

13: Mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*)

14: Črna prosenka (*Pluvialis squatarola*)

Vse foto: Davorin Tome

Nekaj dodatnih virov o pticah Paqa

- Igalffy, K. (1980): Prilog poznavanju ptica otoka Paqa. – *Larus* 31-32: 55-89.
- Rucner, D. (1998): Ptice hrvatske obale Jadrana. Hrvatski prirodoslovni muzej i Ministarstvo razvitka i obnove.
- veliko slovenskih ptičarjev hodi dopustovat na otok Pag, nekateri svoja opazovanja objavljajo na spletni strani Ljubitelji ptic (<http://groups.yahoo.com/group/ljubitelji-ptic/>)
- osebni kontakt z Daretom Šeretom, verjetno najboljšim poznavalcem ptic otoka Paqa